**Український державний університет
імені Михайла Драгоманова**

ISSN 2307-3179

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 55

Київ – 2026

В І С Н И К
А Г Р А Р Н О Ї
І С Т О Р І Ї

55'2026

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
Н. Гьозалова М.П. Жолоб, І.А. Коляда,
В.О. Оліцький, О.В. Потильчак,
В. Сукарєв, В.Ю. Чеканов

B U L L E T I N O F
A G R A R I A N
H I S T O R Y

Editorial Board Members:

Zhurba M. (*Editor-in-chief*),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Potylchak O., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

55'2026

Scientific journal

УДК 94:63(100)
В 53
DOI: 10.31392/VAH-2026.55

Засновник:
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність В9 / 032 Історія та археологія)

Ідентифікатор медіа: R30-04514

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
https://agrarian-history.com.ua

Адміністратори сайту:
О. Мальований,
С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (097) 130-91-96;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:
Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 9 від 23.04.2026 р.)

Підп. до друку 24.04.2026
Формат 70 х 108 1/16.
Папір офсет. Друк. різогр.
Ум. автор. арк.: 30
Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

CC BY 4.0

https://doi.org/10.31392/VAH-2026.55.4
УДК 94:274(477.41)«18»

ШТУНДИЗМ У ДЕМІЇВЦІ НАПРИКІНЦІ XIX СТОЛІТТЯ: ІСТОРИКО-РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ

Перепелюк Ольга Максимівна
доктор філософії (історія та археологія),
доцент кафедри історії та етнології України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: perepelu4ka@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-7261-5811

Шкредь Євгеній Вадимович
здобувач вищої освіти ІІІ курсу історичного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: zshkred.official@gmail.com
https://orcid.org/0009-0008-9870-6082

Анотація. *У статті здійснено дослідження появи та особливостей штундизму в селі Деміївка наприкінці XIX століття. Проаналізовано історичний, соціально-економічний та релігійний контекст розширення цього протестантського руху, що є частиною загальноєвропейських пієтичних течій. Визначено ключові фактори проникнення штундизму, зокрема вплив економічних перетворень, які спричинили трудову міграцію, що сприяла появі нового віровчення. Деміївка, будучи передмістям Києва та одним із центрів промислового розвитку, стала місцем активного поширення штундизму, що значною мірою було зумовлено відкритістю місцевого населення до нових релігійних ідей. У публікації згадується про лідера руху Івана Андрєєва та його організаційну і проповідницьку діяльність. Розглядається роль штундистської громади Деміївки у формуванні нових моделей релігійної ідентичності та соціальної самоорганізації. Висвітлено реакцію православної церкви, яка супроводжувалась репресивними заходами проти штундів та їх засланням. Визначено, що православне духівництво сприймало поширення штундизму в Деміївці наприкінці XIX століття як серйозну загрозу своїй позиції. Основна причина негативного ставлення полягала в тому, що штундизм, як напрям протестантизму, заперечував багато традиційних православних практик. Штундисти наголошували на самостійному читанні та тлумаченні Святого Письма, а також відмову від посередництва священиків. Дослідження базується на опублікованих історичних джерелах.*

Ключові слова: *історія України, історія церкви, християнство, штундизм, Деміївка, церква, протестантизм, релігія, Російська імперія.*

Постановка проблеми. Історія штундистського руху на Київщині є складним і багатогранним явищем, яке потребує детального вивчення. Малодослідженими залишаються такі питання як причини зародження, процес поширення та особливості віровчення. Загалом, вивчення штундизму зосереджене на дослідженні його догматичних засад, загальних особливостей богослужбової практики та історичного розвитку в масштабах губерній або регіонів. Однак варто відзначити, що навіть в одній губернії цей рух міг розвиватися неоднорідно, набуваючи специфічних рис залежно від місцевих соціально-економічних умов, демографічного

CC BY 4.0

стану населення та рівня впливу офіційних церковних і державних інституцій. Це підтверджується даними історичних джерел, у яких наголошується на локальних особливостях розвитку штундизму [Рождественский, 1889, с. 165].

Дослідження покликане заповнити наявні прогалини у зародженні та розвитку релігійного життя штундистів на Київщині наприкінці XIX століття: висвітлити причини появи штундизму, особливості релігійної практики, діяльність основних проповідників та взаємодію з місцевою владою і православним духовенством в селі Деміївка.

Мета – висвітлити історико-релігійний аспект штундистської громади в селі Деміївка наприкінці XIX століття.

Історіографія та джерельна база дослідження. Оскільки предметом дослідження є локальний аспект штундистського руху, який раніше не висвітлювався, то основою для написання статті є історичні джерела. Найінформативнішою стає праця сучасника Арсенія Рождєствєнського «Южнорусский штундизм», у якій відображено тенденцію та особливості поширення штундизму на території України [Рождественский, 1889].

Про непересічне значення релігійних подій у Деміївці кінця XIX століття свідчать згадки у періодиці, які теж слугують джерелом для дослідження. У журналі «Киевские епархиальные ведомости» була опублікована стаття під заголовком «Религиозные собеседования иеромонаха Арсения с Дымиевскими штундистами», в якій висвітлюється критика штундистської громади і її лідерів з боку православ'я [Киевские епархиальные ведомости, 1886].

У газеті «Новое время» під назвою «Религиозные секты и братства» також міститься замітка з критикою штунд Деміївки, але цінність цього джерела в тому, що тут розгорнуто і напряму від лідерів руху передано релігійний аспект спільноти, її віровчення та особливості [Религиозные секты и братства, 1885].

У Центральному державному історичному архіві України (м. Київ), у фонді 127 (Київська духовна консисторія) збереглась справа, в якій присутні додаткові факти щодо Деміївської церкви [ЦДІАК, 1883].

Виклад основного матеріалу. Дослідники відзначають, що штундизм, як напрям протестантської релігійної думки, значною мірою сформувався в межах селянської культури і був результатом глибоких соціальних, економічних та духовних процесів, що відбувалися на території України в другій половині XIX століття [Савченко, 2012]; [Перепелюк О., Шкредь Є., 2025].

За даними етнографа Домініка П'єра Де ля Фліза, Деміївка у 1854 році була невеличким селом, яке розташовувалось на березі річки Либідь в трьох верстах від Києва. На той час, там проживало 34 селянина (17 чоловіків та 17 жінок відповідно), котрі займались виключно сільським господарством [Де ля Фліз, 1854, с. 452]. Не зважаючи на близькість до Києва та зручне розташування з дорогою на Васильків, село практично знаходилось в ізоляції (Ієвлева, 2008: 83).

Проте в кінці XIX – на початку XX століття ситуація змінилась – у селі значно зростає кількість населення. За даними Київського губернського статистичного комітету на 1900 рік в Деміївці проживало 2 848 осіб (чоловіків – 1431, а жінок – 1417) [Список населенных мест Киевской губернии, 1900, с. 235]. Натомість за статистичними даними Миколи Тройницького на 1897 рік в селі проживало близько 10 551 людини, серед яких 4 919 євреї [Тройницкий, 1987, с. 81].

А от за інформацією з газети «Киевлянин» в Деміївці на 1905 рік проживало 16 тисяч чоловік, хоч по факту їх нараховували 24 тисяч жителів [Киевлянин, 1906, с. 2].

За рахунок збільшення кількості населення, розростався і сам населений пункт, таким чином зменшилась відстань до офіційних кордонів Києва з вище зазначених трьох верст до однієї. З 1886 року навіть піднімалось питання приєднання Деміївки до Києва, тричі така ініціатива погоджувалась зі сторони Київської міської думи, але впиралась в різні питання з губернською владою [Машкевич, 2017, с. 82].

Головними заняттями тепер стають не сільське господарство, а робота на фабриках та заводах, адже наприкінці XIX століття Деміївка перетворюється на осередок промисловості. Тут функціонували цукрово-рафінадний та пивомедоварний заводи, парова шоколадна фабрика, чавунно-ливарний цех та 3 цегляних заводи, 2 гільзові фабрики, 2 бондарні майстерні, 2 ковбасні заклади, водяний млин та безліч інших малих фабрик і майстерень [Список населенных мест Киевской губернии, 1900, с. 235–237]. Саме завдяки розширеному заводському комплексу, на який стали запрошувати працівників з різних регіонів Російської імперії, відбулось збільшення населення в передмісті Києва.

Серед великої кількості промислових об'єктів особливе місце займав Деміївський цукрово-рафінадний завод, який належив «Высочайшему утвержденному товариществу» [Список населенных мест Киевской губернии, 1900, с. 235]. Цей об'єкт розпочав свою роботу в 1870 році і був єдиним подібним заводом у місті Києві, маючи на озброєні сучасне устаткування, яке постійно оновлювалося завдяки вітчизняному та іноземного досвіду. На території заводу був цілий комплекс, призначений для безперебійної роботи, проживання та навчання персоналу, залізничне сполучення із товарною станцією «Київ-ІІІ», телефон і навіть пристань. Денна зміна працювала до 11,5 годин, а нічна до 19 годин [Ієвлева, 2008, с. 83–85]. Кількість працівників самого ж заводу сягала 1150 чоловік, серед яких 1000 чоловіків і 150 жінок. Проте тільки 45 працівників були місцевими, решта – вихідці з території Білорусі » [Список населенных мест Киевской губернии, 1900, с. 235]. Ми можемо лише здогадуватися, що при таких умовах, у вільний від роботи час працівники заводу могли відвідувати лише декілька місць: територію заводу, місцеві шинки (з якими в подальшому виникали конфлікт з штундистами) [Религиозные секты и братства, 1885, с. 2] та православну церкву, яка знаходилась дуже далеко [Рождественский, 1889, с. 121–122].

Крім промисловості Деміївка мала свою залізничну станцію під назвою «Київ-ІІ» » [Список населенных мест Киевской губернии, 1900, с. 235]. Розпочала вона свою роботу 1870 року, в той же час, коли був впроваджений залізничний рух у напрямку Київ – Курськ. Станція працювала в одному режимі разом зі станцією «Київ-І» та «Київ-Товарний», обслуговуючи як пасажирські, так і вантажні перевезення. Станційний комплекс забезпечувало локомотивне депо Московсько – Києво – Курської залізниці (Задворнов).

Економічні зміни в регіоні та залізничне сполучення сприяли соціальній взаємодії та стали підґрунтям для проникнення нового релігійного вчення – штундизму, яке з другої половини XIX століття активно поширювалося Київською губернією. Деміївка у 1880-х роках стала новим центром штундизму в регіоні.

CC BY 4.0

Історія громади штундистів у селі розпочинається з її духовного лідера – Івана Андрєєва. Як зазначав сам І. Андрєєв, родом він походить з Орловської губернії, де був селянином громадянина Салтикова. Поступивши на військову службу в сьомий саперний батальйон, де він пробув 12 років і навчився грамоти, І. Андрєєв дослужився до фельдфебеля (унтер-офіцера).

Під час військової служби та походу 1881 року майбутній засновник деміївського штундистського руху зацікавився вивченням Біблії. Досліджуючи «Слово Боже» Іван став замислюватися над відмінностями між вченням перших християн та інтерпретацією Російської православної церкви. До цих роздумів його спонукали побратими, також унтер-офіцер Капустинський (який і навернув Андрєєва до нової віри) [Рождественский, 1889, с. 121], Андрійчиков і Белозєров. Відправившись у відставку [Религиозные секты и братства, 1885, с. 2], і купивши собі та для своєї дружини будинок в Деміївці Іван Андрєєв став проповідувати [Рождественский, 1889, с. 121].

Зібрання новоствореної церкви відбувалося в флігелі будинку, де збирались всі бажаючи почути «Слово Боже». Як відмічає автор статі газети «Новое время»: «Тут були і євреї, і малороси, і великороси, і ремісники, і відставні військові...» [Религиозные секты и братства, 1885, с. 2]. На додаток, як зазначається в справі Київської духовної консисторії, служіння відвідували навіть дві Київські дами [ЦДІАК, ф. 127, оп. 855, спр. 217, арк. 2], а за свідченнями самого Івана – православні черниці [Религиозные секты и братства, 1885, с. 2]. І. Андрєєв запрошував працівників Деміївського цукрового заводу та сусідів, часто відвідував приватні будинки з пропозицією до жителів бути їх духовним наставником, а після знайомства з Микитою Федоровським поширив свою діяльність і на місцевій залізничній станції «Київ-ІІ» [Рождественский, 1889, с. 122].

Кількість послідовників на початку служіння І. Андрєєва була дуже великою, особливо в 1883 – 1884 року. Розповсюдження віровчення відбувалось завдяки особистим бесідам по неділях, які проходили у будинках мешканців передмістя.

У бесіді з кореспондентом газети «Новое время» Капустинський свідчить про свою працю, яку він виконував коли працював жандармом і роздаючи «трактати» духовного спрямування. А працюючи на залізниці, наставляв словесно людей на станціях «Ворожба», «Курськ» і навіть в «Москві», але особливо сильні були настанови в Фастові та Василькові, аж до Одеси [Религиозные секты и братства, 1885, с. 3].

Однією із причин поширення штундизму було зниження впливу православ'я у регіоні. Храм знаходився далеко від Деміївки, а священник відвідував громаду доволі рідко, тому жителям бракувало спілкування із духівництвом. Наступною причиною у розповсюдженні євангельського вчення було грошове забезпечення. Так в рапортах православного священника села Деміївки відмічається фінансовий патронаж штундизму графом Пашковим [Рождественский, 1889, с. 122–123]. Самі ж проповідники ніяких коштів зі своїх парафіян не збирали і себе також забезпечували самостійно. Наприклад, І. Андрєєв займався домашнім господарством. поєднуючи його з повчанням. Його друг Андрійчиков забезпечував себе завдяки сільському господарству, а Капустинський займався торгівлею книгами Біблійного товариства [Религиозные секты и братства, 1885, с. 3]. Помічник же І. Андрєєва Афанасій Микитин, який був виключений з 3 класу Рильського духовного училища і проживав

у домі Андрєєва, по сумісництву працював у «Обществе Курско-Киевской железной дороги» [Рождественский, 1889, с. 330].

Деміївка стала помітним пунктом штундизму в передмісті Києва [Рождественский, 1889, с. 128]. Помітною особливістю було те, що вчення Івана Андрєєва відрізнялось від вчень інших штундистів. Він, як голова спільноти й виконувач обов'язків пресвітера, вів книги, в яких фіксував акти одруження (в тому числі він зберігав документи одружених) (Религиозные секты и братства, 1885: 3), народження і смерті [Рождественский, 1889, с. 230–231].

У слідстві, яке велося проти штунд Деміївки у 1883 році зазначено, що І. Андрєєв вважає себе християнином віри євангельської. А. Федоровський, який був членом церкви Андрєєва, свідчив про особливості їх віросповідання та відмінності від православ'я: шдундисти визнавали Святу Трійцю, але були проти хрещення та миропомазання. А. Федоровський визнавав священство, шлюб та покаяння відповідно до Нового Заповіту [ЦДІАК, ф. 127, оп. 855, спр. 217, арк. 2].

Розповідаючи кореспонденту газети «Новое время» про вчення, Капустинський зазначив про відсутність хрещення малих дітей. Згадка Спасителя у них відбувається, але не як таїнство для порятунку. Також вони визнавали сповідь, публічне покаяння, шлюб відповідно до Євангелія без можливості розлучення (якщо звісно один із подружжя не покинув церкву та став невіруючим). Горілка, карти та тютюнові вироби у них заборонені, а зі свят відзначають Воскресіння та Дванадесяті свята. Постів, нескінченних молитов, обітниць та хресного знамення не визнають, визнаючи служіння Христу серцем та справами. У суд вони також не звертаються, засуджуючи інших штундистів за такі дії. Дітей вони тримають у строгій слухняності [Религиозные секты и братства, 1885, с. 3].

Через явні розбіжності з православною конфесією та свою активну проповідницю діяльність, до І. Андрєєва неодноразово навідувались представники духовенства. Перший випадок був в лютому 1883 році, коли за наказом Київської духовної консисторії в Деміївку прибув протоієрей Підвисоцький. Розмова Андрєєва і Підвисоцького закінчилась тим, що Іван Андрєєв продемонстрував свої знання Біблії та протоієрей покинув село доволі швидко. Вже 13 березня того ж року з проповіддю прибув благочинний Антонов, проте через погрози зі сторони власників шинків та працівників фабрик проповідування перенесли в станову квартиру, де відбулося слідство над штундистами Андрєєвого толку [Религиозные секты и братства, 1885, с. 3]; [Рождественский, 1889, с. 141].

Третя зустріч відбулась вже з ієромонахом Арсенієм в 1886 році, котрий влаштував публічні дебати з штундистами. Але сам процес бесіди через свою публічність привів до того, що декілька разів штундисти не з'являлись з причини погроз зі сторони православних. Через подібні випадки місіонери використовували зібрання людей (в кількості від 400 до 500 чоловік) для проповіді. Ієромонах Арсеній описує це так: «...звернувся з пастирським словом до зборів православних слухачів і послідовно висловлювали всі ті основи церкви, за якими вона визнається істинною православною церквою. При цьому роз'яснено було, в яке непробачне заблудження впадають штундисти та інші сектанти, які відкидають шанування ікон і взагалі священні предмети. Народ безмовно слухав його живу мову». Це мало свій ефект – православні укріплювались злобою до штундистів, а деякі з останніх повертали у православ'я, як, наприклад, сім'я Чайкіна. У цих же бесідах брав участь і сам Іван

CC BY 4.0

Андрєєв, проте штундистів часто перебивали, а тому бесіда закінчилась формальною «перемогою» православних місіонерів [Киевские епархиальные ведомости, 1886, с. 805, 807, 809–810].

Реакція церкви була досить жорсткою. Православне духовенство намагалося протидіяти поширенню нового вчення через проповіді, де викривало штундизм як «єресь» та «розкольництво». У храмах священники засуджували рух адептів, звинувачуючи їх у підриві віри та соціального порядку. Особливу увагу приділяли пропаганді проти штундистських зборів, які проводилися в приватних будинках і часто ставили альтернативною церковним богослужінням.

Крім ідеологічної боротьби, православна церква звернулася до державної адміністрації з проханням про юридичні та адміністративні заходи проти штундистів. У відповідь влада виконувала репресивні дії, зокрема забороняла зібрання, висилала активних членів громади до віддалених регіонів Російської імперії, а також конфісковувала майно.

Таким чином проповідницька діяльність І. Андрєєва у Деміївській громаді продовжувалась аж до 1887 року, доки він не був висланий адміністративним порядком на свою батьківщину в Орловську губернію [Рождественский, 1889, с. 142].

Сліди штундистів в передмісті Києва після депортації губляться. Можна лише припустити, що надалі громади була розформована або приєдналась до баптистів за пропозицією Василія Павлова, який до цього мав спроби об'єднати розрізнені групи штундистів [Религиозные секты и братства, 1885, с. 3–4].

Висновки. Дослідження штундистської громади в селі Деміївка наприкінці XIX століття дозволяє зробити кілька важливих висновків щодо історико-релігійного аспекту цього явища.

По-перше, штундизм у Деміївці виник і розвивався на тлі загальних соціально-економічних перетворень, що відбувалися в Україні в другій половині XIX століття. Перетворення маленького села на великий промисловий осередок вплинуло на збільшення кількості населення та проникнення нових ідей.

По-друге, громада штундистів у Деміївці мала характерні особливості, зокрема сильну внутрішню згуртованість, суворі морально-етичні принципи та автономний характер релігійного життя. Основними рисами віровчення місцевих штундистів були прагнення до самостійного вивчення Святого Письма, заперечення православної церковної ієрархії та орієнтація на прості форми богослужіння, що базувалися на колективній молитві й проповіді.

По-третє, штундистська громада в Деміївці, як і інші подібні спільноти, стикалася з тиском з боку офіційної православної церкви та місцевої влади. До штундистів застосовувалися адміністративні заходи, включно з арештами, штрафами та соціальним утиском, що відображало загальну політику Російської імперії щодо інших віровчень. Незважаючи на це, громада демонструвала стійкість і продовжувала свою діяльність, використовуючи конспіративні методи.

По-четверте, штундизм у Деміївці відігравав важливу роль не лише в релігійному, а й у соціальному житті місцевого населення. Його послідовники активно займалися сільськогосподарською та ремісничою працею, відзначалися високим рівнем трудової дисципліни та чесності, що сприяло певному матеріальному добробуту громади.

Зрештою, аналіз розвитку штундизму в Деміївці наприкінці XIX століття дає підстави вважати, що цей рух став важливим явищем у релігійній історії Київщини. Лідер Іван Андрєєв зі своїми однодумцями викликали у населення цікавість до Біблійних приписів та їх практичного застосування в житті. За короткий час існування штундистського руху на околицях Києва були виявлені великі зміни: піднялась грамотність серед дітей, припинилось п'янство та міжнаціональна ворожнеча.

Дослідження цієї теми дозволяє глибше зрозуміти не лише локальні особливості штундизму, а й загальні тенденції релігійного життя в Україні наприкінці XIX століття, що мали значний вплив на подальші історичні процеси.

Список використаних джерел та літератури

Де ля Фліз, Домінік П'єр. Медико-топографічний опис державних маєтностей Київської округи з зображенням деяких природних витворів рослинного і тваринного світу, разом із статистикою кожного села, їхнім виглядом, зробленим з натури, зображенням селянських костюмів та географічною картою Київської округи. Київ. 1854. 1245 с.

ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м.Київ). Ф. 127. Оп. 855. Спр. 217.

Задворнов В. Про станцію Київ-Деміївський і не тільки. Режим доступу: https://clsgbibldemeevskajakr.blogspot.com/2020/08/blog-post.html (дата звернення: 13.03.2025.)

Ієвлева В. Пам'ятки індустріального розвитку Києва кінця XIX – першої третини XX століття. К. : [б.в.], 2008. 248 с.

Типо-Литография Товарищества И. Н. Кушнерева и Ко. *Киевлянин.* 1906. №230. 4 с.

Машкевич С. Історія приміських трамвайних ліній Києва. III. Деміївський трамвай. *Краєзнавство*. 2017. №1–2. С. 80-94.

Перепелюк О., Шкредь Є. Поява штундизму в Київській губернії у другій половині XIX століття. *Культурологічний альманах*. 2025. № 1 (13). С. 142–149.

Религиозные секты и братства. *Новое Время*. СПб.: Типография А. С. Суворина. 1885. №3396. С. 3–4.

Религиозные собеседования иеромонаха Арсения с Дымиевскими штундистами. *Киевские епархиальные ведомости.* К.: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого. 1886. №17. С. 805–811.

Рождественский А. Южнорусский штундизм. СПб.: 1889. 343 с.

Савченко С. Від штунди до баптизму: до питання про релігійну та культурну тяглість (друга половина XIX – початок XX ст.). *Наукові записки.* Дніпро, 2012. Випуск 17. С. 46–53.

Список населенных мест Киевской губернии. К.: Типография Ивановой. 1900. 1976 с.

Тройницкий Н. Населенные места Российской империи в 500 и более жителей с указанием всего наличного в них населения и числа жителей преобладающих вероисповеданий по данным Первой всеобщей переписи населенния 1897 г. СПб.: Общественная польза. 1905. 120 с.

References

De lia Fliz, Dominik Pier (1854). Medyko-topohrafichnyi opys derzhavnykh maietnostei Kyivskoi okruhy z zobrazhenniam deiakykh pryrodnykh vytvoriv roslynnoho i tvarynnoho svitu, razom iz statystykoiu kozhnoho sela, yikhnim vyhliadom, zroblenym z natury, zobrazhenniam selianskykh kostiumiv ta heohrafichnoiu kartoiu Kyivskoi okruhy [Medico-topographical description of state properties of the Kyiv district with the image of some natural creations of the plant and animal world, together with the statistics of each village, their appearance, made from nature, the image of peasant costumes and a geographical map of the Kyiv district]. Kyiv. [in Russian].

Ievleva, V. (2008). Pamiatky industrialnoho rozvytku Kyieva kintsia XIX – pershoi tretyny XX stolittia [Landmarks of the industrial development of Kyiv at the end of the 19th - the first third of the 20th century]. Kyiv. [in Ukrainian].

Mashkevych, S. (2017). Istoriia prymiskykh tramvainykh linii Kyieva. III. Demiivskyi tramvai [History of suburban tram lines of Kyiv. III. Demiivsky tram]. Kraieznavstvo. Kyiv. №1-2 [in Ukrainian].

Perepeliuk, O., & Shkred, Ye. (2025). Poiava shtundyzmu v Kyivskii hubernii u druhii polovyni XIX stolittia [The emergence of Shtundism in the Kyiv province in the second half of the 19th century]. Kulturolohichnyi almanakh [Culturological Almanac], 1(13), 142–149 [in Ukrainian].

Religioznie sekti i bratstva. Novoe Vremya [Religious sects and brotherhoods. New Time]. (1885) SPb.: Tipografiya A. S. Suvorina. 1885. №3396. [in Russian].

Religioznie sobesedovaniya ieromonakha Arseniya s Dimievskimi shtundistami [Religious interviews of Hieromonk Arseny with the Dymyevsky Stundists]. Kievskie yeparkhialnie vedomosti. K.: Tipografiya G. T. Korchak-Novitskogo. 1886. №17. [in Russian].

Rozhdestvenskii, A. (1889). Yuzhnorusskii shtundizm [South Russian Stundism]. SPb.: Tipografiya Departamenta udelov. [in Russian].

Savchenko, S. (2012). Vid shtundy do baptyzmu: do pytannia pro relihiinu ta kulturnu tiahlist (druha polovyna XIX – pochatok XX st.) [From shtunda to baptism: to the question of religious and cultural persistence (the second half of the 19th - the beginning of the 20th century)]. Naukovi zapysky. Dnipro, Vol. 17. [in Ukrainian].

Spisok naselennikh mest Kievskoi gubernii [List of populated places of Kyiv province]. (1900). K.: Tipografiya Ivanovoi. [in Russian].

Troinitskii, N. (1905). Naselennie mesta Rossiiskoi imperii v 500 i bolee zhitelei s ukazaniem vsego nalichnogo v nikh naseleniya i chisla zhitelei preobladayushchikh veroispovedanii po dannim Pervoi vseobshchei perepisi naselenniya 1897 g [Populated places of the Russian Empire with 500 or more inhabitants with an indication of the total population available in them and the number of inhabitants of the predominant religion according to the data of the First General Census of 1897]. SPb.: Obshchestvennaya polza. [in Russian].

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv], m. Kyiv (TsDIAK Ukrainy). F. 127 (Kyivska dukhovna konsystoriia). Op. 855. Spr. 217. 1883. [in Russian].

Typo-Lytohrafyia Tovaryshchestva Y. N. Kushnereva y Ko [Typo-Lithography of the Society of I. N. Kushnereva and Co]. (1906). Kyevlianyn. №230. [in Russian].

Zadvornov, V. Pro stantsiiu Kyiv-Demiivskyi i ne tilky [About Kyiv-Demiivsky station and not only]. URL: https://clsgbibldemeevskajakr.blogspot.com/2020/08/blog-post.html [in Ukrainian].

STUNDISM IN DEMIIVKA AT THE END OF THE NINETEENTH CENTURY: HISTORICAL AND RELIGIOUS ASPECT

Olha Perepeliuk
Ph. D. of History and Archaeology,
Associate Professor of Department of History and Ethnology of Ukraine,
Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv
Yevhenii Shkred
3th year of higher education applicant of Faculty of History,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *The article studies the emergence and peculiarities of Stundism in the village of Demiivka at the end of the nineteenth century. The historical, socio-economic and religious context of the expansion of this Protestant movement, which is part of the pan-European pietistic trends, is analysed. The key factors of the acumen of Stundism are identified, in particular the impact of economic transformations that led to labour migration, which contributed to the emergence of a new doctrine. Demiivka, being a suburb of Kyiv and one of the centres of industrial development, became a place of active spread of Shtundism, which was largely due to the openness of the local population to new religious ideas. The publication mentions the leader of the movement, Ivan Andreev, and his organisational and preaching activities. The role of the Shtundist community of Demiivka in the formation of new models of religious identity and social self-organisation is considered. The author highlights the reaction of the Orthodox Church, which was accompanied by repressive measures against the Stundists and their exile. It is determined that the Orthodox clergy perceived the spread of Stundism in Demiivka at the end of the nineteenth century as a serious threat to their position. The main reason for the negative attitude was that Stundism, as a branch of Protestantism, denied many traditional Orthodox practices. The Stundists emphasised independent reading and*

interpretation of the Scriptures, as well as the rejection of the mediation of priests. The study is based on published historical sources.

Key words: *history of Ukraine, history of the church, Christianity, Shtundism, Demiivka, church, Protestantism, religion, Russian Empire.*

Дата надходження статті: 01.03.2026 Дата прийняття статті: 01.04.2026 Опубліковано: 25.04.2026

CC BY 4.0